

GEDİZ

SAYI : 61

Şubat 1943

Cilt : 6

GEDIZ

Yazı İşleri Direktörü
Cemâl Sezgin

İSME T İNÖNÜ

Yazan : _____
A. Önertürk

Yurt ve Halk yanibaşımızda bir hazine-

Milletlerin tarihinde bir yıl, on yıl hiç bir şeydir. fakat bizim hamleli tarih yapışımıza göre bu zaman çok şeydir. nitekim: onuncu dönüm yılı dolayısıyla geçen devre de söylenen müjdeli sözler hâlâ kulaklarımızdan silinmedi. Güzel yurdumuzun mihir noktası olan Ankaradan bu yılda kimbilir ne büyük başarılar duyacağız. duyaca-

1 - Kutlu bir dönüm yılı	A. ÖNERTÜRK
2 - İnkilâbımızın ana prensip-
lerinden biri olan Lâiklik
ne demektir.	KÂMİL AKSOY
3 - Türkçe dersleri kursu	CEMAL ONOĞUR
4 - Lâf edebiyatı	CEMAL SEZGİN
5 - Halkevimizin folklör saati	KIRANOĞLU
6 - Dertli bağcı	FEHMİ ERDOĞAN
7 - Kitapları karıştırırken	AHMET ÖNERTÜRK
8 - Alibey camii	H. ERSOY
9 - Mesnevi	CEMAL SEZGİN
10 - Şiir (Dedim dedi)	DURAN DERTLİ

dir. anahtarını halkevinde buluyoruz. biz halkevlerle sade halka doğru gitmeyi değil her zaman halk içinde olmağı her işimizi halkla beraber ve halk için yapmağı şiar edinmiş bulunuyoruz).

Öyle ise o engin hazineden bir yılda halkevi ışığı altında neler alınabileceğini tasavvur etmek basittir. eğer olmayorsa hazinenin var olduğu kabul edildiğine göre o hazineden faydalanamıyoruz demektir: bunda da yegâne kabahat entellektüel geçenlerdedir. millî şefimizin yukarıda işaret buyurdıkları gibi bu evi daima ortak bir ev olarak kullandığımız takdirde semerelerimiz o nisbette artacaktır.

Bilhassa (Türke doğru) yürüdüğümüz, dünyanın karmaşık bir durum içinde bocaladığı şu anda!...

Bu kanu üzerinde onuncu dönüm yılı açış söylevinde söylenmiş olan şu sözleri tekrarlamayı faydalı buluyorum.

(Resmi ve hususi her teşekkülde iş almış olan ve bilhassa devlet hizmetinde bulunan her münevverin Halkevleri ve odaları tarafından reca edilen ve mecburi işlerine engel olmayan her hizmeti yapması yalnız bir hamiyet meselesi değil, yalnız bir güzel jest değil bir münevverlik bir millet severlik ve bir insanlık borcudur.)

Bu sayededir ki: Halkın öz cevherlerini ortaya atarak onları kendimize cevher ederek yarı bulanmışlarımızda durulmuş olmaktadır.

Bir çok yönlerden olduğu gibi aydının karanlığa, karanlığın ışığa sarılması evimiz-

de öğrenülecek bir olaydır. bir yılda yaptıklarımızı yeter görmemekle beraber:

A — dokuz şubemizin yürür bulunuşunu, B — evci sayısının kadın erkek bini aışını, C — bir yıl içinde 64 adet konferansın verililişini, D — kanlarımızla kazandığımız bayramların manalı olarak ev salonunda ve onun düzenlemesile alanlarda kutlanışını, E — çeşitli ibret dersi olarak on iki temsilin verililişini, F — Manisayı tarih bakımından Turist bakımından, folklör bakımından Ankara radyosunda bütün Türkiye'ye tanıttığını düşünerek teselli oluyoruz.

Bunlarda işmi diyenlere teoremimizi isbat için, evimiz salonlarından sosyeteğe giftler kattığımızı, kurslar açarak cehaleti yendiğimizi, 2028 cild eseri muhtevi kitapsarayımız vasıtasile bilgi dağıttığımızı, bin çocuğu geydirip, 300 çocuğu yedirdiğimizi, evci doktorlarımız vasıtasile kimsesiz yurd-daşlarımızı ince bir iltimamla muayene ederek ev dispensesinde onlara baktığımızı, soyliye biliriz.

Biz köy, şehir ve şehrin iş erbabı, okulları, kurumları ve bütün teşekküllerile elele vererek bu yurdun yarımını yapmak üzere çalışıyoruz. büyüklerimizin gösterdikleri ulu yolda sürçmeden yürüyoruz. yarımın kültürü Halkevleri kanalıle ortaya çıkacağına inanıyoruz.

Bu kutlu dönüm yılı hepinize, hepimize kutlu olsun.

İnkilâbımızın Ana Prensiplerinden Birisi Olan LÂİKLİK NE DEMEKTİR ?

Yazan :
Avukat Kâmil Aksoy

Geçen Sayıdan devam

Avrupada dini inkilâp yapan Lüter :

1483 de saksonyada doğmuş ve iyi bir tahsil görmüştür. 22 yaşında papas oldu. Bir aralık Vitenberk darülfünuna muallim tayin olundu. 1515 de mensup olduğu tarikatın rahiblerinin bazı işlerini tesviye için Romaya gitmişti. İşte bu seyahatten islahat ilhamını aldı. Layuhti denilen papalar, hat-ta içinde yüzüyorlardı İsa dinin künağını af eden bu din uluları, bizzat kendileri künağlı işliyorlardı. Papa onuncu Leon, künağların affına dair bir ber'et kararı neşretmişti. Bundan istifade edecek katülikler künağlarının derecesine göre kilisaya vergi vereceklerdi. Papa, mühim bir alış veriş mezuunu teşkil eden beraet kararını tamim ve verilecek paraları tahsil vazifesini bazı rahiplere vermişti.

Lüterin mensup olduğu agustinler kazanç hırsına kapılarak berikileri kışkandılar. Lüter bunlardan istifadeye koyuldu. Onlarla beraber oldu. Papalık aleyhine 95 maddelik bir beyanname neşretti. Bu beyanname kilisa kubbesinde bomba gibi patladı. Bu beyannamede papaların künağları af etmek selahiyeteeri olmadığı afarozun bir kıymeti olmadığı incilin yalnız latince okunabileceği hakkındaki imanın saçmalığı ifade ediliyordu.

Papa telâşa düşerek Lüteri çağırddı fakat Lüter gitmedi. Ruhani mecliste tevki-fine teşebbüs etti. Lüter kaçdı ve saks prensinin himavesinde saklandığı yerden papalık aleyhinde neşriyatına devam etti. Artık maksadını açığa varmıştı. Tamamen katülikli baltalamağa çalışıyordu. Neşriyatında: papanın hiristiyancılar üzerinde hiçbir nüfuzu olmadığı, din ile hükümetin ayrı ayrı şeyler olduğunu yazıyordu papa, dini saltanatın temeline kundak koymak isteyen Lüteri, 1520 de mutantan bir beyanname ile afaroz etti. Fakat Lüter, papanın bu emirnamesini Vitenberg kilisesi önünde ve halk mavacesinde yakdı.

İhtilâflar çoğaldı bir kısım prenslerde papa taraftarı idiler. Bu işin önünü almak için Almanya imperatoru şarlgın, Lüter meselesinin yüksek medlisde tetkik edilmesini emir etti. Ve hürriyetine ilişmiyeceğini teahhüt etti. Lüter fikrini müdafaa etti. Fakat meclis künağkar olduğuna karar verdi. Lüter bu kararı purotesto etti. Lüterin fikrini doğru bulanlara ve mezhebini kabul edenlere protestan denmiştir.

Saks piresinin himayesile Lüter neşriyatına devam etti. İncili Almancaya tercüma etti. Lüterin taraftarı çoğaldı. İsveç Danimarka, Hesbırandaburg hükümdarları Lüterin fikrini kabul ettiler. Alman umumî meclisi Lüterin hür bırakılmasına ve ona

uyanlara ilişilmemesine karar verdi imparator-
torda milletine vicdan hürriyeti vermeyi
kabul etti. Bundan sonradırki Avrupada
ilim, fen, felsefe inkişaf ve terekkiye başla-
mış dinin müdabele-sinden kurtulmuş, vicdan
hürriyeti mukaddes bir hak olarak tanın-
mıştır.

Bizim tarihimizdede : Her türlü hayata
dönmek teşebbüslerine karşı şeriatçılar, ol-
maz diye üöl kesmişlerdir. Ne acıklıdır ki
Avrupa millerinin taassubdan kurtularak
ilim ve felsefe yolunda ilerilemeğe başladık-
ları zaman Türk hükümdarları : Eski ana-
na ve türelerini terk ederek mutaassıb ka-
faların şeriat namına muhtelif sebebler tah-
tında iradelerine göre hareket edip ulusu
cehalet ve taassub bataklığına sokmağa baş-
lamıştır. Orta çağda, avrupa milleti iaasub
ve cehalet içinde yaşarken Anadolu'da hü-
küm süren Selçuk devleti ilim, fen ve sa-
nat yolunda medeniyet tarihini süslemekte
idi.

Avrupa, 16 ncı asırda dini nüfuz ve
hakimiyetten kurtulmağa çalışırken Osman
oğullarından birinci yavuz Sultan Selim
Mısır'daki arap halifeliğini türklüğe mal et-
mekle Türk ulusunu dini çenbere soku-
yordu. Selim Mısırı zapt ettiği zaman ab-
basilerden üçüncü mü tevekkili İstanbula
getirmiş ayasofya camiinde halifeliği kendi-
sine ferag ettirmişti. Halbuki bu zamana
kadar halifeyi kudret ve nüfuzu altında bu-
lunduran bir çok Türk hükümdarları hila-
fetin şahsında temsilini istememişler ve ona
kıymet vermemişlerdi.

Hicretin 63 yılında şamda kurulan eme-
viyye hilafet hanedanı mutaassıb bir milli
mekkure takip etmiş Türkleri hakir gör-
müştür. Peygamber vekili olduğunu iddia
eden bu halifelerden velidin kuramı yere

— 4 —

çarparak tahkir ettiği ve kadınları imam
yaparak arkalarında namaz kılmak gibi
müstezkiye hareketleri meşhurdur.

Hem milletinde mutaassıb hem dinine
hürmet etmiyen bu emeyi hanedanını Türk
inkilâbçılarında ebü müslim hurasani na-
mile maruf Türk kahramanı emevilerin bu
saltanaatına nihayet vermiş hilâfeti abbasiler
ailesine tevcih ederek Bağdat'da hilâfeti
merkez ittihaz ettirmişti. Abbasiler Selçuk
hükümdarlarının kuvvet ve nüfuz ve hima-
yelerine müstenit olarak beş asır yaşamış-
lardır. Bilâhare Türk kahramanlarından Hü-
lakunun Bağdadı zapt ederek son halife
müstasem billâhi öldürmesile buda nihayet
bulmuştur.

Hulaku, abbasileri imha ettikten sonra
bu aileye mensup müstasem billah Mısır'a
kaçmış, o zaman Mısırda hükümet süren
Türk deniz kölemenlerinden Melik zahire
sığınmıştır. İki şahitle nesebi tesbit edilerek
halife ilân edilmiş ve namına hutbe okut-
turmuştur. İşte Yavuz Selimin tefer-
rag ettiği hilafet Mısır'daki 17 nci ha-
life mütevekkildendir. Selçuklar, gazneviler
Bağdad halifelerini hakimiyeti altında bu-
lundurdukları halde hilâfeti almamışlardır.
Eyyup oğlu Salâhaddin Mısır'daki fati-
miyye devletine nihayet verip kendisi hakim
olduğu halde yine Bağdaddaki halefife na-
mina hutba okunmasına müsaade etmiştir.

Yavuz Selim, devlete dini şahsiyyetide
ilâve etmekle müslüman dininin hamisi,
imamül müslimin, haremeynin muhafızı,
peygamber vekili gibi sıfatlarında Türk hü-
kumdarlarına miras bırakmış oldu. Bu ar-
zı vasıflardırki Türk olmiyan ve peygam-
beri kendi milletine hasr eden ve kuranın
kendisi lisanları üzerine nazil olduğunu idda
eden araplar asırlarca hilâfet sebeble bize
hasım ve muğber olmuşlardır. Ne yazık-

Manisada Maarif Çalışmaları:

Türkçe Dersleri Kursu

Yazan :

Cemal Onoğur

(Geçen Sayıdan Devamı)

b) İkinci devrede imlâ öğretimi :

Birinci devrede hayat bilgisi ve diğer derslerde
geçen kelime kışelerinin kazandırılması için, ya-
pılacak çalışmalar üzerinde gerektiği kadar durduk
ve gördük ki; bu devrede çocuk için dil henüz
başlı başına bir inceleme konusu olmadığından
ve ancak eşya ve olaylara bağlı kaldığından, imlâ
öğretimi de çocuk psikolojisinin bu önemli esasına
uymuş, ancak onun kelime hazinesini teşkil eden
kelimelerin ve yine eşya ve olaylar dolayısıyla ve

dirki Türk milleti kılınçla değil kendi ar-
zusile daha makul gördüğü için müslüman-
lığı kabul etmiş ve müslüman dinin intişar
ve takviyesine amil bulunmuş olmasına
rağmen halifelerin devlet idaresini nakliyata
bağlanmış sarıklı kafalara terk etmesi yü-
zünden milletin benliğini unutturmuş hüvi-
yetini gâip ettirmiş zaif ve hasta bir mev-
kie düşürmüştür.

Atatürk Büyük nutkunda bakınız ne
diyor? Milletimiz asırlarca bu vahi nokta
nazarından hareket ettirildi. Fakat ne oldu?
her gittiği yerde milyonlarca insan bırakıldı
Yemen çöllerinde kavrulup mahvolan Ana-
dolu evlâtlarının miktarını biliyormusu-
naz?

(Devam edecek)

doğru yazma kaygusu ile kışelerini kazandırmadan
ileri gitmemiş, ayrıca bir dil öğretimi yapılmamış-
tı.

İkinci devrede ise, artık eşya ve olaylardan
ayrı bir dil bulunduğu çocuk tarafından sezilmeğe
başlanacağından, bu devrede başlı başına bir dil
öğretiminin yapılmasına başlanabilir. Ancak bu
başlamanın birdenbire olmaması da gereklidir. Bu-
nun için, bir alıştırma olma bakımından birinci
devrenin sonlarında yapılacak çalışmaların büyük
bir önemi vardır. Üçüncü sınıfın sonlarında kelime
kışelerinin kazandırılması çalışmaları yapılırken,
eşya ve olaylardan ayrı birde dilin bulunduğu ve bu
dilim imlâ bakımından belli kurallara göre yazıldı-
ğı, çok basit olarak ve yavaş yavaş sezdirilmelidir.
Zaten kelime kışelerini kazandırma çalışmaları
bizi buna kolayca götürecektir. Meselâ: çocuklara
kendi adlarının ve diğer özel adların kışelerini
kavratırken, birinci harflerin hep büyük olduğuna
dikkatleri çekilir ve kısaca, (böyle özel adların bi-
rinci harfleri hep büyük yazılır) denir ve geçilir.

Sonra meselâ: Kâmil ile Kâzım kelimelerinin
kışeleri öğretilirken () düzeltme işaretinin hep
aynı işi gördüğü sezdirilir.

Birinci devrenin sonlarında bu ve buna benzer
yapılacak alıştırmalar ikinci devrenin dil öğretimi
için çok faydalı ip uçları hazırlar.

İkinci devrenin imlâ öğretimi çalışmalarını iki
noktada tophyabiliriz.

1 — Bütün derslerde geçen yeni kelimelerin
kışelerini kavratma, kontrol etme çalışmaları,

Bu çalışmalar birinci devredekinin tam benzeri
olacaktır.

2 — İmlâ kurallarını kazandırma çalışmaları:

— 5 —

İmlâ kurallarını kazandırma çalışmalarında ilk düşünülecek nokta, çocukların en çok yanlış yaptıkları kelimelerin bağlı bulundukları imlâ kurallarından başlamak, bunları sırası gelince ve her kuralın önemine göre bir veya daha çok derste ele almaktır. Bu önemli noktayı bize belirtecek olan en iyi vasıta da serbest tahrirdir. Çocukların en çok yaptıkları yanlışlar, serbest tahrir ödevlerini incelerken kolayca ortaya çıkar. Bu yanlışların bağlı olduğu kural da bizim için ilk imlâ dersinin konusu olur.

Böylece öğretilmek üzere saptanan bir imlâ kuralını çocuklara kazandırmada da acaba en iyi işleme yolu hangisidir?

Bu alanda didaktikanın temel şemalarından birinden alınmış ve bir çok sınıflarda yapılan denemelerde başarı kazanmış, aşağıdaki işleme yolu öğretilir:

Önce, kazandırılacak imlâ kuralına bağlı kelimeler ortaya atılır

(Toplama).

Sonra, bunların birbirine benziyenleri guruplara ayrılır, (tasnif).

Daha sonra, tasnif edilmiş gurupların özgüllükleri saptanarak bunlar derli toplu ve en iyi bir şekilde ifade edilir (kurala varma)

Nihayet, kurala bağlı diğer kelimeler aranır, bunlar kuralla karşılaştırılır (ekzey).

Şimdi bu çalışma bölümlerini ayrı ayrı etrafhea inceleyelim:

Toplama :

Bu Bölümde öğretmen çocukların, öğretilecek kurala bağlı kelimeler ortaya atmalarına yardım eder. Bunun için çıkış noktası, kendisinin söylüyeceği bir kelime olabileceği gibi tesadüfün getireceği bir çıkış noktası da bulunabilir. Burada öğretmenin yaratıcılığı çok güzel yollar bulabilir. Derse bu kurala bağlı kelimeleri bulmak için çocukların kitaplarından alınacak bir veya bir kaç parça üzerinde çalışma ile de başlanabilir. Ve yerinde bu, çok güzel bir çalışmaya yol verir. Böylece, çocuklardan, ortaya çıkan kelimelere benzer

— 6 —

kelimeler bulmaları istenir, bunlar yeri kelimeleri tedâi ettirirler. Sonunda bir çok kelimeler toplanmış olur. Eğer çalışma bütün sınıfla yapılıyorsa bu kelimeler tahtaya, gurup çalışmasına yer veriliyorsa, guruplar buldukları kelimeleri defterlerine yazarlar. Bu sırada öğretmen kurala bağlı olduğu halde çocukların ortaya atmadıkları ve kuralın saptanmasında gerekli olan kelimeler varsa onları da söyler.

Toplama, ders içinde olabileceği gibi öğretmenin bir kaç örnek vererek çocuklara ayrı ayrı veya guruplara evde ödevle de yaptırılabilir.

Tasnif :

Kuralın çıkarılmasına yetecek kadar kelime toplanıldıktan sonra sıra bunlardan aynı özgüllüğü taşıyanları ayırmağa gelir. Tasnif üzerindeki çalışmalar imlâ kuralının genişliğine göre bölümlenir.

Tasnif çalışmasını daha iyi belirtmek için bir örnek üzerinde duralım : Meselâ, (düzeltme işareti) nin kullanıldığı yerler üzerinde bir imlâ dersi yapıyoruz. Toplama çalışmalarında yetecek kadar kelime toplanmıştır, şimdi bunların tasnifine sıra gelmiştir. Tasnif şu şekilde yapılır.

1 — (a,n) dan önce gelen (l,k,g) leri inceletmede :

Lâkırdı, lâle, lâmba, Elâzığ, ilâç, lûtten, kâğıt, kâhya, kâse, hakâri, hikâye, gûya, Ağâh, regârenk.

2 — Kelimeleri ayırt etmede;

Hâlâ, hâlâ, (hala)

İlmi (ilmi)

Âdet (adet)

Dâhi (dâhi)

Âlim (alim)

Verilecek imlâ kuruluna göre bu tasnifin bölümleri tabiidirki değişir. Kimi hallerde ise daha çok bölümlere ayırmakta kabildir. Meselâ yukarıdaki (1) sayılı başlık :

1 — (L) leri inceletmede,

2 — (K) « «

3 — (G) « « diye üç bölüme ayrılabilir.

L Â F E D E B İ Y A T I

Yazan :
Cemâl Sezgin

Bir gazetenin yazılarını okumağa başlarsınız, karşınıza bir mütefekkir çıkar, Türkiye'nin iktisadi durumuna dair çala kalem yazı yazar, zirâi iktisadi ve kültür kalkınmasına ait hükümler verir, bu günkü durumu tenkid eder, kendinde esash bir fikri bir plânı olmadığı için hiç düşünmeden söyler, söyler. Bu imza sahibinin hayatını araştırırsanız, ziraatten bahsettiği halde, toprağa bir fasulye tanesini atmadığını, bir elma fidanını bir çukura gömmediğini, çarşıdan alış veriş hizmetcinin eteğini, bütçesini - eğer varsa - karısının tanzim ettiğini, kitapçılara uğramadığını, kendi yazılarından başka yazı okumadığını öğrenirsiniz.

Elinize bir mecmua alırsınız. Yazı başlıkları en şatafatlı kelimelerden seçilmiştir. Millî edebiyat davası, millî roman nasıl olmalıdır? Bu günkü edebiyatın içine düştüğü bataklık, yeni bir şiir dehası ...

Yazıları okumağa başlarsınız ... Fakat yazıların sonuna kadar devam etmek için sinir cümlelî müsaade etmez. Kısa bir zamanda pek çok yazının Niteliğini kavramış ve hükmünüzü vermiş bulunursunuz.

Hepsi de kuru lâf kalabalığından başka bir şey değildir.

Ömründe bir fasulye tanesini yere toprağın altına koymamış gazeteci nasıl zira-

at hakkında derin düşünceler ortaya koyuyorsa, ömründe bir istisrenin manasını düşünmemiş, bir şairi baştan sona okumamış tenkitçi de aynı şekilde millet ve memleket fikir hayatında kendini o kadar salâhiyet sahibi saymaktadır.

Bütün bu lâf edebiyatını bırakılıp işe dönülürse o zaman o kalem sahiplerinin yazılarını okumak, zamanı hakkile sarfetmek olur. Yoksa bu buhranlı devrede harcanan kâğıda yazıktır.

Mubakkak ki iş ortaya çıkmadan onun ideolijisi yapılır münakaşası yürütülür. Lâkin bir taraftan da bu düşüncelerin madde haline geldiği görülür. Biz yirmi yıldan beri bunun lâfı ile meşgulüz. Harp işe büsbütün çenemizi açtı. Vaktile bir veya iki mecmua çıkan bir şehirde, kâğıt buhranına rağmen yirmi mecmua çıktığını görüyoruz. Bu zararlı birşey değil fakat bu mecmuaları çıkaranların çoğu, ucuz şöhrat satın almak için ortaya atılmış düşüncesini bizim aklımıza getirmese ...

Gönül istiyorki artık her şeyin lâf kısmını bıraksakta bunları iş halinde ortaya koysak. Halbuki dikkat ediyoruz, iş tarafını daima devlete bırakıyorlar. Himaye diye dillerine doladıkları bir kelimayı geveleyip duruyorlar. Devletin yapacağı pek çok işler var, artık bizde de şahsi teşebbüs uyaşın. Bu memlekette yapılacak pek çok iş var, hemde lâftan çok iş var.

— 7 —

Halkevimizin Folklor Saati

Yazan :

Kiranoğlu

C.H.F. Genel sekreterliğimizin tertibile, her onbeş günde bir, Ankara radyosunda, Halkevleri folklor saatleri yapılmaktadır. Bu meyanda Manisa Halkevi de ikinci teşrinde Ankara radyosunda Manisa Halkevi Folklor saatini yaptı.

Evimizin, her sahada olduğu gibi, bu sahada da mesaisini takdir ve tebrik etmemek pekte safidlane bir şey olur. Bu işle ilgili arkadaşlar uzun bir çalışma ve araştırmadan sonra nihayet saz, söz adet ve tarih derlemelerini birleştirerek gayet enteresan bir sentez meydana getirmişler ve zevkle dinlettirmişlerdir.

Bu sentezin içine, Manisanın en orijinal yerli türkülerile, kendine has en karakteristik adetleri de alınmıştır.

Gerek memleketimizde ve gerekse diğer memleketlerde, bir çok türküler ve adetler mevcuttur. Bunların yerli veya yabancı olduklarını ilk ağızda kestirmek, çok zordur. Bunların yerlimi, yoksa dışardan mı geldiklerini anlamak için uzun bir araştırma ve tenkit süzgeçinden geçirmek lâzım gelmektedir.

Bu itibarla, Halkevimizin bu saatinde, bize sattığı iki adet, tamamen Manisalı ve tamamen kendimizin öz mahdır. İlk nazarda, delilerin dibek döğmesi, macun yapması, bazılarına göre pek tuhaf görünmüş, Manisalı deliler diyarı zannını his ettirecek bir tesir bıraktığını zannetmişlerdir.

Bu şekilde bir neticeye ulaşmak ve karar vermek, çocukça ve gayet basitce bir şeydir. Herkes Manisanın deliler diyarı olmadığını, halkının deli olmadığını, en çok delilerin buradan çıkmadığını pek alâ bilir. Eğer böyle kıyasî hükümler vermek lazımgelirse, o zaman dünyada en iyi insan, ne iyi şehir kalır.

Halkevi, bugün tamamen tarih olan Manisanın iki en eski adetini bu gecede tamamen canlandırmış, görmiyen ve bilmeyenlere de anlatmıştır.

— 8 —

Malum olduğu üzere (Namaz gecesini) adeti, Manisayı zapteden Türk kumandanı Saruhan beyin şehre girişinin yıldönümünün halk tarafından kutlanmasıdır. Bu adet ta Saruhan oğulları zamanından düne kadar bu şekilde devam ede gelmiştir. Manisalıları da bu yıl donümünü ne kadar kutlasalar, ne kadar süsleseler, o kadar yerinde bir işi yapmış olurlar. Çünkü Manisa Türk kisvesine o tarihten itibaren girdi. Tarihteki meşhur yerini ancak Türkler zamanında işgal etti.

Macun bayramı adeti ise Yavuzun karısı (Hafsa) Sultanın Manisada yaptırdığı bimarhane ile başlamıştır. Hafsa sultan delilerin tedavisi, yemesi içmesi için bir çok yerleri vakf etmiştir. Ve senede bir defa da, martın yirmi ikisinde delilere macun verilmesini, arta kalan macunun da halka dağıtılmasını emretmiş. O günden itibaren her sene martın 22 sinde macunlar yapılır ve halka dağılır. Bu adet de diğer timarhanenin yapılmasına kadar devam etmiştir.

Manisanın bu iki eski adeti tarihi kayıtlara uyduğundan, yerliliğinden ve milliliğinden hiç bir zaman şüphe ettirmiyen, iki tarihi hakikatı gözümüzün önüne yaymıştır. Buraya şunu da ilâve edelim ki memleketimizdeki adetlerin bir çoğunun ne menşei ve nede sebebini bugün izah edecek durumda değiliz.

Gerçe Manisada, bunlardan başka diğer bazı adetlerde mevcuttur. Fakat bunların ne zamandan beri yapıldığını, menşelerinin neler olduğunu bilmiyoruz. Bu itibarla, ta Manisadan kalkarak Ankara'ya kadar giden arkadaşlar yolda bir çok yoruluklara katlandıkları gibi, burada da uzun bir araştırma yaparak, Manisanın en güzel türkülerile, en tipik adetlerini tesbit etmişler ve adetleri tekrar gözümüzün önünde canlandırmışlardır.

Mevzula ilgili adet ve Türküleri isabetle seçtiklerinden ve güzel Manisamızın eski günlerinden bir iki levhasını gözümüzün önünde en iyi şekilde canlandıran arkadaşlara candan teşekkür etmek ve kendilerini tebrik etmek, hepimize düşen bir vazifedir.

Mahalli Hikâye:

24/12/1942

DERTLİ BAĞCI

Yazan :

Fehmi Erdoğan

Karaköy kahvelerinden birinde 15-20 kişi sıcak günleri çınar serinliğinde geçirmek için oturuyorlar. Bir köşede günlük gazeteyi hararetle dinliyen 3-5 koca. Bir yanda iri iri konuşaniki koca görünüyor. Bu yaşlılardan biri yanındakine çurmadan birşeyler anlatıyor kulak misafiri oldum. Ahmet ağa:

— Bağcılıkta söndü, bizim oğlan,

— neye?

— Neye olacak, sekiz yüz omcadan 32 kelter üzümlü aldım ciğerim köz gibi yandı.

— Yazmadın mı zarar ne kadar?

Bu söze hiç cevap vermiyen Ahmet ağa öfkeli öfkeli caddeden tarafa döndü, yağız ensesini kaşındı tahiye ve kadere küskün çeresiz bir insan gibi devam etti.

— Anasını satayım yazanın, nesini yazcen. yazık değil mi galeme.

— Ağa bağa bakmadın ondan üzümlü vermedi.

— Laf adaşım o, işte yanbaşımdakiler bağ komşum Veli bağa baktı mı, dört dönüm yerden beş çuval üzümlü aldılar.

— Sen neye alamadın.

— Vermedi ki allah, evvelki sene olmadı, geçen yıl pornos oldu gene birşey yok, buyıl da kökü kurudu canına yandığım, yüzüne baktıkça tersine gidiyor. Şimdi ben bunların kuru su yaşı hepsini söktüreceğim, yüz lira sarfedip kömür yaptıracağım ibreti alem olsun diye üç yıl yakacağım.

Ahmet ağa dertliydi. Yıllarca hasretini çektiği bol-üzüm bir türlü kendini sevgilisinin kucagına bırakmamıştı. Her kütüğün dibinde çöreklerip yatan Diyonusosun hareket kuvveti neden kendini çubuklarda salkım halinde göstermiyordu. Yıllarca verim fişkirtan Gedizin suları eski su eski mil değil miydi, karşısındaki ihtiyar, dertli arkadaşını dinlerken bunları düşünüyordu.

Devamla:

— Bak adaşım ben sene bir hikâye anlatam.

Attarın bizi sekiz sene bağcılık yapmış, her yıl bağa yaptığı masrafı bir yere yazmış bağdan ne geliri olduysa yazmış, bazı yıl üzümlü almış, bazı sene hiç umulmadık bir özür çıkmış kazancını silip süpürüp götürmüştü. Sekiz yıl sonunda gelirle masrafı karşılaştırmış santim kaçırmadan hesap etmiş. Elinde kalan kazanç tam 70 paraymış. İşte bağcılık böyledir adaşım.

Öteden bir memur lafa karıştı.

— Mehmet ağa demindenberi sizi dinledim. Hep bağdan, verimsizlikten şikâyet ettiniz bak benim elimde üç dönüm bağ var tam sekiz çuval üzümlü aldım. Pekmez, köfte, günbalı, tavabalı yaptım.

— Bey sendeki adam bende olsa, sendeki para bende olsa ben de alırım.

— Hayır bende senin gibi ele yaptırıyorum yalnız fark şurada sen emeksiz yemek istiyorsun Ben uğraşarak bak ben kıştan karaçayı bağıma çevirdim. Kütüklerin diplerine gübre attırdım aralattım hiç bir hizmetini esirgemedim. Dört kere çift sürdüm Şu dünyada çalışmadan hiç birşey kendiliğinden verimli olmaz her emeğin mükafatı muhakkak elde edilir.

— 9 —

[1] Abdal Temsili Dolayısıyla DOSTOYEVSKİ ve BUDALA

Hazza ve ızdıraba katlanarak san'atta üstatlık menziline vardım. Ve ızdırıp çekmek hazrı bana bir saadet oldu.

Dostoyevski

Matematik Öğretmeni
Yazan : A. ÖNERTÜRK

Hayatın şamarını çeşitli bir şekilde yaşayan, ve her acıyı çektikçe saadet duyduğunu söyleyen Dostoyevski Budala romanını Sibiryada sürgün hayatını bitirip Avrupa'ya mecburi gidişinde (Almanya ve İsviçre'de) yazdı.

Bu devre D.....nın maddi ve mânevî en buhranlı anıdır. Onun içinde Budala baştan başa isyanlarla doludur.

1868 de Messajer de la Russie mecmuasında intişar eden budala aynı sene içinde kitap halinde bastırılmıştır. Eser adeta D..

...inin tercümesi halidir.

Budaların ana hattı şudur: «Esas te-lâkki ettiğimiz ve bize ancak fenalıklar yapmak için yarayan bazı melekeleri felce uğrayan bir adamın diğer insanlardan fikren ve ruhen bilhassa ruhen üstün kalabileceğidir.»

Hilmi kitap evi tarafından okuyuculara sunulan budala 5 kısım üzerine 1050 sahi-

[1] Aptal evimiz sahnesinde, 21/2/943, 22/2/943, 24/2/943 tarihinde oynanmıştır.

— Beyim biz babadan atadan bağcıyız bu yıl-lar gibi kısırını görmedik daymadık.

— Tabii bir inek 3 sene aynı sütü verir mi? 25 yıldanberi aynı bağdan az bakımla bereketli üzüm bu dünyanın hiç bir yerinde yoktur.

Mehmet ağa kendi dediklerinden başka şeye kulak asmaz bir inanışla konuşan memur beyin sözlerinden sıkıldı. Tabakasını cebine koydu. Ka-labalık oımuştı. Bu dertleşmeyi duyan gelmiş du-yan gelmişti. Canı sıkıldığı belli idi.

Yerinden kalktı iri yarı gövdesiyle gerindi kah-veciye borcunu ödedi ve.

— Bey bey dedi, sen ne desen de benim kula-ğına girmez senin üç dönüme yaptığını ben yap-

— 10 —

mam şimdilik 2,5 - 3 lira. Çift 6 - 7 lira. Zaten ne aldım ne vereyim.

Bağdan ziyan görmüş birinin şiirinden birkaç mısra okudu.

Bağa gitmem varmam zinhar üzüm pazarına;
Bağ yolunda hasret oldum ah lapçın bağına,
Bağ diken incir diker ocağına mutlak iman!
Bak ne hale geldiler evvelki zengin rençberan.
Dağa git otluk yetiştir, bağ için çekme emek.
Bağı bandan muteberdir şimdi bakkal bahçıvan.

Ve gölgeleri koyu, alacalı çınarlar altından ba-şını sallıya yürüdü.

Kahvedekilerin hepsi onu acı bir gülümseme belli eden gözleriyle takibettiler,

fedden ibaret olup Avni İnel, İlhan Akant tarafından dilimize çevrilmiştir. Ciltlerin başında İbrahim Hilmi Çığırçanın D...iyi tanıtan yazıları mevcuttur.

Felsefi ve çok olgun sahifeleri kendisin-de bulunduran bu roman, düşününenleri ve olgunları bilhassa alâkadar eder. D...i ha-yatta daima yeni bir şey aradı ve şöyle sandı: (Öntümdeki yolu dos doğru takip etsem ve hiç bir yerde durmaksızın sema ile arzun kucaklaştığı hattı aşsam muam-mayı hal edeceğim. Ve benim köyde geçir-diğim hayattan bin def'a daha caulı ve fir-tımalı bir hayat bulacağım) Fakat, Heyhat ne o hayatı buldu ve nede yaşadı....

Abdal, Budala romanının piyes haline konulmuş şeklidir. Bunu F. Neziere ve S. W. Bienstoeck sahne eseri haline koymuşlar Ahmet Muhip Dırnas da güzel bir dil ile Türkçemize çevirmiştir.

Abdal dolayısıyla Budala Halkevi tem-sil kolu üyeleri tarafından yaşanarak yaşı-tılacağından üzerinde durmağa değmezse de ilk anda anlaşılması güç olur endişesile on-dan da kısaca bahs edelim.

Bir Rus asilzadesi olan Toçki, Nastasya adında fakir, küçük bir kızı evinde büyü-tür ve bu masumun küçük yaşta namusu-nu lekeler.

Büyüdükçe serpilen, yanakları penbe, penbe ağzı sulandıran bir meyveye benzi-yen ele avuca sığmayan Nastasyayı daimi olarak el altında bulundurmak ister. Fakat Nastasya onu kabul etmez.

Bunun üzerine vaziyeti zaten bilen E-paın ismindeki bir general Toçkinin ke-sesini (parasını) sayarak kızı Aleksandıryı Toçkiye vermek ister. Toçki de bunu ka-bul eder. Lâkin babası akıl hastanesinde ölmüş olmasına rağmen kendisi olmadan o-lam sezen genç güzel ve dürbin bir zekâyâ malik olan Nastasya arada bir engeldir. Nite-kim bu bir oyunla Epanınin sekreteri gan-yaya verilecektir. Nastasya bu oyunu bilmek-le beraber Ganyaya ilkanda evet der. Bu e-vet deyiş içindeki binbir türlü buhranlar sebebiyledir. Zira o daima yanan kaynayan bir alevdir. Eski geçen günlerini hiç bir suretle unutmamıştır.

Piyeste bir yerini bularak Nastasya Kat-yaya şöyle anlatıyor. (On oniki yaşlarında bir kızcağız hiç kimsesi yok annesini kar-deşini kaybetmiş dünyada yap yalnız kal-mış, zengin bir adam buna alâka gösteri-yor. Uzak bir kasabada ihtiyar bir kadı-nın yanına bırakıyor. Okutuyor. Bu kız i-çin eri donatıp döşetiyor. Çok iyi çok şef-katli olan bu odam büyük bir şehirden sık sık onu görmeğe geliyor. dizlerine oturtu-yor okşuyor seviyor. kız 16 yaşına gelince bu sefer bir yüzük hediye ediyor ve güle-rek bu bir nişan yüzüğüdür diyor. İhtiyar hala o akşam üç gün için bir akrabasına misafir gidiyor bu eski zaman evinde ikisi baş başa yemek yiyorlar masanın üzerinde türlü türlü şekerlemeler, pastalar ve şam-panyalar, boyuna kadeh vuruşturuyorlar ba-ba 16 yaşının şerefine diye içiyor kızını ö-püyor öpüyor.... 16 yaşının şerefine kız kendinden geçmiş sarhoş olmuştur. Baş-

delişetli dönüyor... Bir aralık onun kolları arasında uyuya kalıyor. Bilahare gülümseyerek, fakat birdenbire haykırarak uyanıyor... yatakta..... her şey bitmiş.....

Bu kadar masum bir kız ve birde o hayvanlaşmış adamı gözlerinin önüne getiriyormusun katya.... (İşte güzel temiz Nastasya, zavallı Nastasya fakir olduğu, için minnet altında bulunduğu için istemiyerek paranın, ikinin şerefsiz bir zenginin tuzağına düşerek kirlendiği, çamura atıldığı için hayatı boyunca ahlâka ne yaptığını bilmemektedir. Kötü düşünceli insanlara karşı kinlidir. Samimiyet ve dürüstlük aşığıdır. Zengin, iyi görünüşte dejenere olanlara kıymet vermemekte fakat ne çareki civar onu öyle bilmemektedir. O, ahlâksız bedbaht zülpe ve orospudur. nitekim: Varya (beşinci tablo birinci meclis) kardeşi ganyanın bu kızı almaması için

«Senelerden beri bir başkasile orta malı gibi yaşayan bir kadını bir kaç rublesi için karı diye almak.. siz buna isyan etmiyormusunuz?..» der... tuhaf.... Nastasya fena değil cemiyetin fena insanlarını gördüğü için, çok akıllı olduğu için, fena.... O, benim gibi gülün derken içten ağlar, düşünürken sarhoşluğunu söyler...

Eserin bizce bilhassa meşhur tarafı, hayatta yaşayan insan tiplerini dile getirmesinden, yaşatmasından ileri geliyor. Rogojin, kaba açık ve dürüst bir tip... Ferdinçenko, riyakâr, zamanın icablarına göre hareket eden komik bir şahsiyet. Prens Mişkin (Abdal) tam manasile.

Olgun bir görüşün simidir. Onda zaman zaman öyle fevkalâde anlar olur ki: bu anlarda kafasında çakan deha şimşekle-

rile bütün bilinmeyen hadiselerile keşfedebilir çok makuldür. Ondan ötürüde fikren en çok Nastasya ile anlaşılmaktadır.

Varya açık yürekli temiz bir kız Daryada dünyada bir çok kalburdan elenmiş görmüş geçirmiş bir kadın v. s.

Eserin bilhassa son sahneleri gerçekten çok girift, çok heyecanlı, çok mânâlıdır. eseri sahneye koyanlar bilhakkın vazifelerinde muvaffak olmuşlardır.

Eserin son sahifelerins kaparken karanlık bir oda da Mişkin ve Rogojinin son isyanlarını, inlemelerini duyuyorum. Nastasya.. Güzel Nastasya.. Temiz Nastasya dünyada istemediği için muradına eremeyen Nastasya.. uyuyor....

Dışarda karayelin, gökteki bulutları ve ayı titrettiğini hissediyorum. pencereler ve kapılarla beraber tüylerim ürperiyor. Rüzgârın ışığını işidiyorum. D...inin yarattığı insan tipleri dile geliyor. Ve önümden geçiyorlar.. Bunlar beşeriyetin düşüncelerini acılarını aile facialarını tatlarını anlatıyorlar.

Bilinmeyen bu tek insan ve çok insanların haline acıyarak, kıpta ederek
HER BÜYÜK İZDIRAP ÇEKMiŞTiR.
HER SEVEN İZTIRAP DUYMUŞTUR.
HER ACI ÇEKEN MESUTTUR. ACEBA TADIN BAŞLANGICI ACIMIDIR DİYORUM?....

ALİ BEY CAMİİ

VE

Timur Taş Paşa Oğlu Alibey

VIII

Yazan :
Halit Ersoy

(Geçen Sayıdan Devam)

Saruhan beyin yerine oğlu (Fahrettin ilyas bey) saruhan emiri oldu. Fahrettin ilyas beyin hükümeti takriben (766 H 1364 m) tarihine kadar yirmi sene devam etmiştir.

(Kanta kuzen) umur beyden sonra (Orhan gazi ile ittifak edip kızı (Teodora) yı Orhana vermişti. (747 H 1346 m) senesinde bizans imparatoricesi (Anna) bu vaziyetten telaşa düşerek o da saruhan oğlu ile ittifak eyledi.

Fahrettin ilyas bey zamanına ait diğer bir vaka da şudur müverrihler bu vakayı bizans vaka nüvisi (Girigoras) tan naklen yazmışlardır. (757 H 1356 m) seneyinde Orhan gazinin oğlu şehzade Halil (gemlik) taraflarında deniz tenezzühü yaparken cineviz korsanları tarafından esir edilerek foça getirilmişti. Orhan gazi oğlunun kurtarılması için bizans imparatoru (Yuanis paleologos) a müracaat etti, imparator foçalılara müracaat ettise de cevabı ret aldı ve bunun üzerine bir donanma ile (Foça) yı muhasara eyledi foçalıların müttetiki olan saruhan oğlu foçadan ayrılmazsa buranın zapt olunamayacağı anlaşıldı.

İmparator, saruhan oğlile ittifak ederek ona bir rütbe olan (amca zade) unvanını verdi ve bu sayede (Foça) deniz ve karadan tazyik olundu. bizans imparatoru saruhan beyine itimadından dolayı arasına ordugâhından ayrılarak kendisine misafir alır ve birlikte ava çıkarlardı saruhan oğlu imparatorun sık sık ziyaretinden istifade ile onu esir edip ve büyük bir fidyei necat alıp ve bundan başka bir hayli şehir elde etmek suretile ser-

bestbırakmağı düşündü Saruhan oğlu, düşüncesini kuvveden file çıkarmak için imparatoru mutat üzere davet etti, saruhan oğlunun bu sui niyetini ümerasından biri imparatora haber verdi: imparator bu vaziyetten tecahül ve kendisile mahrem görüşeceğinden bahsile saruhan oğlunu ordugâha davet eyledi.

Saruhan oğlu derhal davete icabetle imparatorun gemisine gitti, imparator yelkenleri kaldırarak sahilden çekildi Kendi ayağıle yakalanan saruhan oğlu şahiller huzurunda sui niyetimi itiraf etti.

Bir kaç gün sonra saruhan oğlunun zevcesi gelerek kocasının kurtarılması için fidyei necat getirdi ve zevceinin iadesini reca eyledi. Eğer kocası serbest bırakılmazsa hemhudut emaretlerin tecavüzatına maruz kalacağını söyledi. Saruhan oğlunun hapsinden bir fayda elde edemeyeceğini ve belki de mutazarrır olacağını anlayan imparator kadının getirdiği paralara kabul ve mütebaki istediği paranın vüruduna kadar saruhan oğlunun çocuklarını rehin olarak alıkoyup saruhan oğlu (Fahrettin ilyas) beyi serbest bıraktı.

Takriben (766 H 1364 M) de vefat eden (fahrettin ilyas) bey zamanına ait, şimdilik başka malumatımız yoktur. (I)

(İlyasbey Mescidi)

Eski hepishanenin doğusunda ve eski hastane denilen mevkide saruhan oğullarından kalma bir yadikâr mescit vardır. Şimdi ocak binası olarak

(I) Anadolu kitabeleri S. 62 ve 63

kullanılıyor. Bu mescidin altında ve doğu tarafında bir de eski ve büyük bir çeşme vardır. Bu eser hakkında elde edilen malumat şöylece hulâsa edilmiştir.

Ali bey caminin güney batısında dar bir sokağın üzerinde kâin murabba şeklinde bir arsa üzerinde yapılan mescit ozamana mahsus olan kalın duvarlı sağlam bir binadır. Sayfyesi küçüktür. İki kenar ile duvarlarla ortada Bizans başlıklı kısa bir sütun üzerine istinat eden iki küçük kubbe ile örtülüdür. Sayfiye zemini altı köşeli eski tuğlalarla döşelidir kapının sağ tarafında küçük bir mihrap vardır. yeşil boyalı alçak cümle kapısından mescidin içine girilir. Mescit murabba şeklinde bir arsa üzerine yapılmıştır. tip itibarile

Ve ennel mesacide lillahi fela ted'u maallahi ehada emri bi imareti hazel mescidil mubareki.

Hacı ilyas bini Mehmet fi eva ili cemaziyel evveli fi senei erbaa ve sittine ve seb'a mietin.

Bu kitabeden anlaşıldığına göre mescit Mehmet oğlu hacı İlyas tarafından ve (764 H) tarihinde yaptırılmıştır bu itibarla bu küçük mabet saruhan oğullarından İshak beyin saltanatı zamanında yapılmış olur.

Mescidin yapıldığı tarihlerde Manisayı İlyas bey de idare ettiği muhakkaktır.

Ulu cami kitabesinde İlyas beyin babası saruhan bey olarak sarahatla kayt edilmiş ve diğer kitabelerde de aynı hakikat ifade edilmiş ise de bu mescidin yukarıda yazılan kitabesinde (İlyas) hem hacı ve hem de (Mehmet) adında bir babaya bağlı gösterilmiştir. (2) Bunun için saruhan beyin asıl isminin Mehmet olup olmadığını araştırmaya ihtiyaç duyuluyor. Bu binanın doğu tarafında ve

(yedi kızlar ve saruhan bey) türbelerini andırır tek ve küçük bir kubbe mescidi örter. Yanlarda iki pencere mescidin içine aydınlık vermektedir. Pencere kenarları üst tarafları Türk tarzında kemer taklidi oymalarla çevrilmiştir köşelerde de Türk tarzı oymalar vardır. mihrap sade bir cymadan ibarettir.

Mescidin zemini mustatıl şeklinde tuğlalarla döşelidir bu zeminin muhtelif zamanlarda tamir edildiği anlaşılmaktadır.

Mescidin sayfiyesindeki sütunun hemen üst tarafında duvara sokulmuş küçük bir mermer vardır ki yazısı şudur.

(Ali bey) cami ve mezarlığının kenarından geçen sokak zemininde içinden bir arabanın bol bol geçebileceği genişlikte ve üç tüz mermer taşla örtülü büyük bir lağım vardır bu lağım doğu taraftan gelerek (İlyas bey) mescidinin altına doğru uzamaktadır.

Mescitte bizans başlıklı bir sütunun bulunması ve alibey camisinde de bizansın binalarına mahsus bazı taşların mevcudiyeti; eskiden bu civarda büyük bizans binalarının varlığına işaret olduğundan sokak altından geçen bu lağımın da bu bunlara ait olması ihtimali vardır.

bu lağımın nereden gelip nereye gittiği tetkik edilememiştir. Yalnız mescidin altından geçen bir istikamette ilerlediği görülmüştür.

(2) manisa tarihi S, 88 ve 89

M E S N E V İ

Yazan
Cemal Sezgin
Türkçe Öğretmeni

Her cumhuriyet bayramında Maarif Vekillliği, bize bayram hediyesi diye, dünyaca ün almış eserleri türkçe olarak vermek suretile, milli kütüphanemizi genişletmekte, susayan dudaklarımıza buzlu sular dağıtmaktadır.

Geçen bayram hediyeleri içinde Mesnevi de bulunmakta. Seylân adasından Alp dağlarına kadar uzanan sahada, bunu vecdle, istigrakla, cezbe ile okumamış, dinlememiş, hatta bir iki mısraı olsun ezberlememiş bir tek Hindli, bir tek İranlı bir tek Türk, kısacası bir tek okur yazar müslüman yoktur dense mübalaga edilmiş sayılmaz. O, ne azametli eserdir, ki okuyucularını kendinden geçirir, ilâhi nağmeler içinde döndüre, döndüre bu koca arzın faniliğinden ayırarak göğe doğru yükselmek için hamle yaptırır; cigerlerin ve hançerenin bütün kuvvet ve kudretile göğe fırlatılan "Huuu!", lar kalpleri sarsar, vücutları titretir, uyuyan gözleri açar, uyuşan gönüllere hareket verir. Salıklarına dini, ilsefeyi, imanı altın kadehlerle içiren bu eser sayesinde ki binlerce hristiyan müslüman oldu, binlerce dinsiz dine geldi, binlerce, yüzbinlerce yolsuz onun ilâhi sözlerinde ve sesinde yola geldi. Türk olmasaydı islamlık yayılamazdı diyen Garph müellif herhalde yalnız batı meydanını düşünmüyor, kütür kaynaklarını da hesap ediyordu. Koca Osmanlı imparatorluğunun kapladığı ülkelerde hangi şehire, hangi kasaba ve hatta köye baksanız, yaz kış yeşil görünen servilerin ortasında bir Mevlevihanenin harabesine tesadüf edersiniz. Belki de halile şekliyle mevleviliği temsil eden bu ağacı, biz onun için sevdik, ve belki de yine onun için, ebediyetin kucığına bıraktığımız sevgilerimizin baş ucuna onu bir hatıra olarak diktik ve diyoruz.

Mesnevi bir aşktan doğdu, büyüdü, mevlevilikte o aşkın mekânı oldu. Ortaasyadan Konyaya gelen büyük bir Türk aliminin oğlu küçük Celâlettin asıl huzurunu Konya yaylasından aldı. Daha altı yaşında Belh'te bir damın üzerinden göğe uçtuğu söylenen Celâlettin (Aksihubi mast cihan) diyen bir babanın oğlu idi Hicri 628 de babasının ölmesi üzerine, vaizlik ve müftülük gibi daha ziyade kütlelerin dışı ile ilgili olan vazifesinin neticesi olarak zahiri ilimlerde yetişmiş, Burhaneddin Muhakkik'in ikazı

üzerine dokuz senede ona müridlik yapmıştır. Burhaneddin'in ölümü üzerine beş sene kendini, kendi derinliklerinde incelemiş, nihayet, Türk'e ve islam'a en büyük şairi veren hadise olmuştur: İranın Tebriz kasabasında doğarak, yeryüzünde serse ri bir derviş gibi dolaşan, kendinde ilâhi güzelliği toplayarak «maşuk»lar tabakasında bulunduğunu iddia eden Şemseddin Muhammed'e Konya'da Şekerci hanında rasladiktan sonra dehası ilâhi bir kıvılcımla birden bire kâinatı aydınlatmaya başladı.

Artık «Zühütü takva» ve zahiri ilimlerle uğraşan Konyanın ağır başlı müftü ve vaizi yerinde, kendini şiire, raksa ve musikiye vermış şair ve «sofi» mevlâna'yı görüyoruz. Artık Mevlâna'nın hallolmayan hiçbir müşkili yoktur: "Ey vuslatı — Şems'in vuslatı—her sualin cevabı. Senin yüzünden müşkil konuşmaksızın hallolur gider., Çünkü: "Şemseddin'in adı andınca dördüncü kat gökünün güneşi başını çeker gizlenir.,

Siyasi durumun kargaşalıkları zamanında, ruhlarında bir huzur yaratmak isteyen ellerinde a-sa, bellerinde gayret kemeri Konya yollarına düştüler. Donan dervişlerin en büyüğünün mezarında olsun, vuslata erip, suallerini cevaplarını aradılar. Şeyh Galip bu uğurda Konya yollarına düştü: bütün bir cezbeyle dönerek Tanrısına kavuşmak istedi Ruh üzerinde bir tayfun tesiri yapan Mevlevilikte "Hüs-nü Aşk,"ı yarattı. Ve Tanrısı ile birleşti.

Mevlevilik Konya gibi Anadolunun ortasında, Belh gibi Asyanın ortasından gelen bir Türk tarafından kuruldu, daha doğrusu yaratıldı. Mürşid'i Türk, mürid'i Türk olan dönen dervişler tarikatı, Türke has bir tarikat olarak onun şiirini musikisi ve raksını işledi; o İran ve Arap ellerinde doğan tarikatlar gibi dinden uzaklaşmadı, dini kendine yakın getirdi. Çünkü o ne siyasi bir alet, ne de Kerbelâ kurbanlarına yaş döken bir gözdü. O hareketsizliği ölüm sayan türkün ruhuydu.

Mevlâna'dan bahseden bir şair şöyle söylüyor:
Men çi güyem vaf - ı o âlicanab
Nist peygamber veli dâred kitab.

Evet Celalettin Rumi Peygamber değildi ve hiç bir zamanda olmayı aklından geçirmedi. Fakat bu peygamber olmayan dehamın peygamberler de-
recesinde bir kitabi vardır.

Öyle bir kitap ki tekkelerin kubbeleri altında onların en güzel sesleri tarafından okunur, semavi kitapların verdiğinden daha az heyecan vermezdi. Belki bu kitabın tesirinden korkanlardır ki «farsça öğrenenin dinin yarısı gider» demişlerdir. Halbuki onun sözünün tesiriyle İran ve Türk edebiyatına ölmez eserler bırakan şairler, onun sesinin tesiriyle şark musikisine ölmez sesler bırakan bestekarlar doğdu, Hamami, zade İsmail dede, Zekai dede, İtri baki kalan bu kubbeye ölmez sesleriyle halâ kulaklarımızda çınlamakta. Bu sestən bahsedən bu günün en kuvvetli şairi Yahya kemal de vatani bu seslerin müessesem bir şekli olarak görmektedir:

İçimde dalgalı tekberi en güzel dinin,
Zaman zamanda Nevkâr'ı doğsun İtri'nin

İnsan mesnevi okurken veya Mevlâna dan söz açınca neler duymuyor, neler dinlemiyor. Fakat onu en iyi ifade eden molla Cami'ni farsça beytindedir.

Velet Çelebi İzbudak, tarafından türkçeye temiz bir dille tercüme edilen Mesnevi'nin birinci cildi dörtbin beyti içine almaktadır. Ondört sahifeyi geçen bir önsözle elli sahifeyi tutan açıklamada Dil-tarih fakültesi klasik türk edebiyatı doçenti Abdülbaki Gölpınarlı tarafından ilâve edilmiştir. Bunlardan başka mesnevi'de geçen özel isimlere ait bir cedvelde ilâve edilerek eserin tam istifade-
li bir hale geldiği görülmektedir.

Ondört sahifeyi geçen önsözde muharrir, mesnevi'ni şarkta ve garpta tercüme ve şerhlerini gösteriyor ve bunlar hakkında düşüncelerini söylüyor. Yalnız Mevlâna'nın hayatından yok denecek kadar az bahsediyor. Halbuki mesneviyi okuyan insan şairinin hayatını bilmeden onun felsefesinin ana hatlarını kavramadan anlayamaz, eğer kısa hatlariyle felsefesini, yedinci hicri asır İslâm-Türk dünyasının durumunu ise geniş hatlariyle anlatsaydı Melamilik müellifi okuyucular için, pek büyük kolaylık göstermiş olurdu. Çünkü mevlâna Göthe gibi hayatıyla eseri bir birine tamamen bağlı dehâlardandır. Halbuki B. Gölpınarlı'nın Ulus'un fransızca nushası olan Ankara'da okudüğüm makalelerinde hayatı hakkında daha etraflı ve geniş izahlarda bulunduğunu görmüştüm.

Türkiyat mecmuasının son nushasında Prf. H. Ritterin «mevlâna Celalettin ve etrafındakiler» adını taşıyan tetkiki bu sahada önemli yazılardandır,

“Dedim Dedi”

Kınaman beni vefalı dostlar
İyi kötüyü seçemez oldum.
Gönül yaralandı cananı ister,
Lokman ilacını içemez oldum.

Har almış güllünü şeyda bülbülden
Figan etsen talisiz ne gelir elden
Ayırdı da felek nazlı yarımından
Kırıldı kanadım uçamaz oldum.

Derdimi sakladım düşman arından
Gözlerim kan ağlar alizarımdan,
Beni küleyleyen aşkın narından
Alıpta başımı kaçamaz oldum.

Dedim bu illerde bir zaman ka'am,
Leylasın ararken mevlâyı bulan
Kendi ateşile kül olup yanan
Keremide münciyide bilemez oldum.

Beni sevenlere her zaman kulum.
Aşklar sazında çalınan neyim
Dilberden ayrıldım lâl oldu dilim.
Sırrımı kimseye açamaz oldum.

Dertlidir dertlerim herkese ayan
Yokmu o ellerde dedime uyan
Aşkın badesini dilime koyan
Hayırsız dilberden geçemez oldum

DURAN DERTLİ

Eflâki'nin Menakib el-Arifin'ini «Les sainte des derviches tourneurs» adıyla fransızca neşreden Cl. Huartın haşya ve notları (Bu kitap Konya mecmuasında Naci Fikret tarafından tercüme edilmekteydi) Nicholson'un Mesnevi mukaddesi Mevlâna'nın kavranmasında yardım edecek eserlerdendir.

Eserin neşrine sebep olan Maarif Vekilligine teşekkür ederken, kendi ailesinin en büyüğünün, müslüman şarkta en büyük eserini genç Türk nesline temiz bir dille veren Velet Çelebi İzbudak'ıda tebrikeder, her Türkün mesneviyi okuyarak hayatın ağır yüklerinden bir an silkinerek, sevgi denizinde yıkanıp rahatlamaları için sağlık veririz.

HALKEVLERİ DERGİLERİ

Halkevi

G. Antep
Çorum
Kars
Kayseri
İzmir
Manisa
Zana
Eskişehir
Denizli
Trabzon
Diyarbakır

Derginin Adı

Başpınar
Çorumlu
Doğuş
Erciyes
Fikirler
Gediz
Görüşler
Halkevi
İnanç
İnan
Karacadağ

Halkevi

Zonguldak
Balıkesir
Konya
Samsun
Afyon
Antalya
Isparta
Bursa
Eminönü
Eminönü

Derginin Adı

Karaelmas
Kaynak
Konya
19 Mayıs
Taşpınar
Türk Akdeniz
Ün
Uludağ
Yeni Türk
H. B. Haberleri

Manisa Halkevi Neşriyatı

- 1 — Güneşi yakanların selâmı
- 2 — Zehirli gaz ve korunma tedbirleri
- 3 — Manisa coğrafyası
- 4 — Halk zehirli gazlara karşı kendini ve başkalarını nasıl koruyabilir.
- 5 — Manisa Tarihi
- 6 — Saruhan oğulları ve eserlerine dair vesikolar
- 7 — Mimar Sinan'ın eserlerinden Muradiye Camii
- 8 — Manisadaki Sarâyî Amire ve Şehzadeler Türbesi

N. İLHAN BERK
Dr. ŞEVKET KIRBAŞ
CENAP REFİK ORKON
HALİT GİRAY
NEFİ VURAL
İBRAHİM GÖKÇEN
ÇAĞATAY ULUÇAY
ÇAĞATAY ULUÇAY
KÂMİL SU
ÇAĞATAY ULUÇAY

YILLIĞI (180) KURUŞTUR.

Yazılar Halkevi "GEDİZ" Dergisi yazı işleri Direktörlüğüne gönderilmelidir. Basılmıyan yazılar geri verilmez.
"GEDİZ" in sahifeleri her münnevvere açıktır.

FIATI (15)
KURUŞ

B a s a n :
GEDİZ Basımevi - Manisa